
Proširenje EU – dosezi i upiti

RADOVAN VUKADINOVIĆ*

Sažetak

Uključivanjem novih zemalja Europska unija je dokazala da nije zatvoreni ekskluzivni klub i da je spremna čak riskirati uzimajući u svoje redove zemlje koje su po demokratskim tradicijama, karakteru nedavnih političkih sustava i stupnju razvijenosti daleko od većine sadašnjih članica EU. Neki analitičari već danas smatraju da je time čitav proces ugođen, a pri tome, svakako, i usporen. No, čini se da planeri u Bruxellesu ne misle tako i da su određenim mehanizmima osigurali mogućnosti da se Unija širi, ali da to širenje ne ide na štetu realizacije velikog projekta.

Sasvim je sigurno da će proces širenja teći dalje, da će imati svoje snažne zagovornike i da ulazak sadašnje skupine od deset članica ne znači nikakav kraj širenja. Ideja europskog povezivanja sigurno će svojim primjerom i dostignućima zračiti i mnogo šire i bit će atraktivna za zemlje koje su na listi čekanja, ali i one druge koje u europskoj integraciji mogu nalaziti inspiraciju za svoje djelovanje.

Ključne riječi: EU, proširenje, euroatlantizam, Zapadni Balkan

Veliki prasak (big bang), kojim je NATO 2002. najavio proširenje svojih redova, dobio je svoj odgovarajući odgovor u velikom prasku unutar Europske unije koja je od 1. svibnja 2004. povećala članstvo za deset novih članica. Ekonomske prednosti ovog velikog poteza više su nego očite. Ulaskom novih članica u velikoj mjeri je povećano potencijalno tržište, stvoreni su uvjeti za dobivanje jeftinije radne snage na Istoku, omogućen je lakši proces investiranja u novoprimiteljne zemlje, a Europska unija postala je s oko 450 milijuna stanovnika najveća trgovačka zajednica u svjetskim razmjerima.

*

Prof. dr. sc. Radovan Vukadinović je redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Iako su u ekonomskim kategorijama svi ti novi potezi jasni i mjerljivi, na političkom polju za ukupnost međunarodnih odnosa širenje Europske unije ima, svakako, drukčije značenje. Uz brojne evidentne prednosti i sasvim sagledive razmjere novih odnosa, u političkim analizama navode se i brojna pitanja koja u novom svjetlu postavljaju EU i njezine nove članice. Suptilnije političke analize variraju od stanovitih primjesa nostalgije za "starim dobrim vremenima" čvrstih europskih vrijednosti i kriterija, pa do onih koje s nestrpljenjem očekuju nove političke podjele i procese europskog rastvaranja unutar EU.

Je li ovako veliko proširenje bilo stvarno potrebno, u kojoj mjeri ono može zadržati postojeći tempo promjena kroz koje stalno prolazi EU na putu svog tješnjeg povezivanja, hoće li širenje (*widening*) zaustaviti produbljivanje (*despening*), neće li to biti previše skupo i hoće li u novim uvjetima, umjesto jačanja cjeline, ipak doći do unutarnjih podjela i nastanka neke čvrste jezgre, a na drugoj strani zemalja koje će biti na laganoj periferiji Unije? To su samo neka od pitanja koja su pratila slavlje inauguracije novih članica i koja će sasvim sigurno biti postavljena u još oštrijom formi nakon započinjanja procesa funkcioniranja nove 25-člane Unije. Uostalom, teško bi bilo zamisliti da se tako veliko proširenje može izvesti bezbolno i bez ikakvih većih kritika, komentara pa i nesuglasja. Riječ je o golemom zahvatu bez presedana u povijesti EU s kojim će Europa ili definitivno krenuti prema svojoj cjelovitosti, ili će pak čitav proces biti usporen, a možda i zaustavljen za stanovito vrijeme.

Istočna Europa konačno u Europi

Ono što je možda ovog trenutka najupečatljivije u ovom velikom proširenju je činjenica da je osam bivših socijalističkih zemalja iz Istočne Europe zakoračilo u EU. Tih osam tranzicijskih država ili pak zemalja "novih demokracija", kako su nazvane odmah nakon raspada socijalizma, sada su postali sastavni dijelovi Europe kojoj su tako dugo težili i željno čekali dan kada će postati u pravom smislu Europljani.

Jer, ne treba zaboraviti da ono što je dugo vremena bilo nazočno u Europi to je bio upravo osjećaj njezine podijeljenosti. Od raspada Rimskog imperija, stvaranja Istočnog i Zapadnog carstva, pokušaja Karla Velikog, nastanka limesa i marki, ipak je Europa gotovo uvijek bila podijeljena. Na Zapadu su crte religijskih podjela išle sjeverom protestanti i jugom katolici, dok je pak veliki industrijski razvoj odavno odijelio europski Zapad od Istoka. Veliki progres i industrijski rast išao je Lombardijom, Rajnom, Venecijom, Toskanom, Nizozemskom i nikada nije došao dalje od Beča i Praga, koji su posljednje stanice industrijskog razvoja i prosperiteta, ostavljajući sve ono što je bilo južnije i istočnije kao veliku teru incognitu koja je uvijek gledala prema Zapadu u potrazi za svim kulturnim, industrijskim i civilizacijskim inovacijama.

Centralna Europa bila je nešto bliža Zapadu, ali je i ta sintagma sama po sebi prilično neuvjerljiva glede neke čvršće povezanosti i prepoznatljivosti. U pravu su stoga oni analitičari međunarodnih odnosa koji tvrde da je centralnoeuropski identitet možda bio najizraženiji potkraj 19. i početkom 20. stoljeća, kada su i zemlje Centralne Europe napravile najveći iskorak. Ono što je, pak, karakteriziralo tzv. Centralnu Europu odnosilo se na činjenicu da je inteligencija u tom dijelu Europe bila neruska, nenjemačka, neturska, nepravoslavna i da je bila uvijek prisiljena birati između izvanjskih ideja Crkve, carstava, komunizma ili pak opredjeljenja za svoj lokalni nacionalizam.

Potkraj Drugog svjetskog rata i dolaskom Crvene armije na rijeku Labu kao graničnu crtu, i Centralna Europa postala je sastavni dio velikog političkog pola zvanog Istočna Europa, a Churchillov govor u Zürichu 1946. godine, u kome je rekao da je velika željezna zavjesa pala od Szcecina do Trsta, za dugo je vrijeme fiksirao novu veliku europsku podjelu.

I tek nakon gotovo pola stoljeća zaostajanja i stalne odvojenosti, bivše socijalističke zemlje ulaze sada u Europsku uniju s velikim nadama i očekivanjima, željne da postanu dio demokratske europske integracije za koju misle da im jamči bolji život. Iako su prigodom ulaska novih članica istaknute brojne komparacije koje pokazuju da Poljska, primjerice, zaostaje za Luxemburgom nekih četrdeset godina, a Mađarska dvadeset, očito je da ni u Bruxellesu, niti pak u tim zemljama nisu previše opterećeni takvim usporedbama. Uostalom, ne treba zaboraviti na činjenicu da ukupna vrijednost GDP-a svih novih deset članica iznosi manje od 5% GDP Europske unije.

Ako bi se te ekonomske razlike uzimale kao bitno obilježje ulaska u EU, tada se može reći da je zapravo još ulaskom prvih mediteranskih članica i Irske ekonomski kriterij povezanosti izgubio na svojoj vrijednosti. Europska ekonomska zajednica, a danas Europska unija, nikome ne obećava brzo dostizanje ekonomske razine bogatih, niti pak jamči postizanje blagostanja. Ono što Europska unija nosi vezano je uz način života, europski model i standarde kao određene mjere vrijednosti, poštivanje demokratskih prava i nove ukupne mogućnosti.

To, praktički, znači da će u Europskoj uniji, i u budućnosti kao i u prošlosti, postojati grupa bogatih i razvijenih zemalja, da će postojati skupina onih manje razvijenih i, na kraju, da je sada u EU uključena grupa novih članica na prilično niskoj razini. Koliko godina će trebati da se tranzicijske zemlje, odnosno "nove demokracije", približe razvijenom dijelu članica Europske unije, drugo je pitanje.

Za dio "novih demokracija" ulazak u EU, uz sve najavljene blagodati, imat će, naravno, i stanovita ograničenja koja u prvom redu zadiru u tek stečenu ili tek vraćenu suverenost. Kako su to, primjerice u Estoniji tvrdili, nekadašnja vezanost uz Moskvu sada će biti promijenjena u vezanost za Bruxelles. Međutim, ukoliko je u pitanju sadržaj suverenosti, to može imati i daleko veće posljedice jer će vezanost za odlučivanje u Bruxellesu biti možda i veća nego iz moskovskih vremena. Taj proces novog prilagođavanja bit će dosta složen, čak i bolan za dio novih članica koje će morati donositi odluke na sas-

vim nov način. Istodobno, i birokrati iz Bruxellesa morati će, također, voditi računa o nespremnosti i nepripremljenosti novih članica, ali i o njihovoj veličini (Poljska) koja se neće moći tako lako zanemariti.

Veliki iskorak na istok i želja da se Istočna Europa nađe zajedno sa Zapadnom Europom u uvećanoj integracijskoj uniji stvara uvjete za prevladavanje središnje europske podjele koja je razdvajala dijelove Europe. Time se ujedno omogućuje da europska sigurnosna zajednica postane još veća i da se prostor mira i sigurnosti pomakne daleko na Istok. Iako će trebati još nekoliko godina da istočni Europljani dobiju identična prava naseljavanja i zapošljavanja u zapadnom dijelu Europe, ne treba smetnuti s uma da će upravo oni sada biti neka vrsta novih europskih graničara zaduženih za čuvanje europskih granica. Europski schengenski zid pomiče se prema istoku, a samim tim dio istočnoeuropskih zemalja preuzima na sebe ulogu zaštite Europe od nepoćudnih migranata raznih vrsta s istoka. No, kako proces prijema novih članica nije zatvoren, tako ni ta uloga čuvara Europe neće biti vječna, jer će možda nekim novim proširenjem i schengenski zid biti pomican prema nekim drugim zemljama.

O mogućnosti subvencioniranja novih članica kao i njihovih poteza ovisit će, naravno, i tempo njihove prilagodbe novim uvjetima i eventualno smanjivanje jaza koji dijeli europski istok od europskog zapada. No, kako je i odluka o ulasku bila u velikoj mjeri motivirana političkim razlozima, tako se može pretpostaviti da će i bitka za subvencije imati u sebi političke karakteristike koje će odlučivati o tome kome će EU dati više i zbog čega.

Kraj Zapadne Europe kao zatvorene oaze

Ako je za Istočnu Europu ulazak u EU prigoda za definitivno uključivanje u europske pune tokove života, tako je isto i za Zapadnu Europu ovo veliko proširenje na istok kraj postojanja izoliranog zapadnoeuropskog modela. Velika integracija, koja je započela 1951. godine stvaranjem Zajednice za ugljen i čelik, bila je motivirana željom da se zaboravi i eliminira rat u budućnosti. Zatim je došao hladni rat i velika obnova i izgradnja, a nakon toga započela je jačati njemačko-francuska osovina na kojoj su se izgrađivali temelji novog širenja i jačanja europske integracije. Kroz čitavo to vrijeme hladni je rat u biti bio stalan stimulans za integriranje Zapadne Europe i novih segmenata industrijskog razvoja i uključivanje novih članica. Samim tim, zapadni blok, ili zapadni svijet, čvrsto omeđen granicama prema istoku i siguran u američku vojnu nazočnost i zaštitu, mogao je računati na svoj stalan integracijski rast i prelazak u više faze povezivanja.

Drugi svjetski rat bio je u Zapadnoj Europi s vremenom ocijenjen kao veliki promašaj u kome su svi bili gubitnici, a hladni rat je upravo vodećim političkim snagama dao poticaj da se u zatvorenom i zaštićenom krugu zapadnoeuropskog svijeta razvijaju integracijski procesi. Podjela Europe bila je na taj

način poticaj, prije svega, demokršćanskim snagama da zagovaraju integraciju i da pažljivo prate mogućnosti svestranog jačanja međusobnih veza na kojima su rasli novi integracijski projekti.

Nakon korejskog rata 1955. dolazi do potrebe širenja tržišta i 1957. stvara se Zajedničko tržište, nakon toga velike potrebe za proizvodnjom hrane uz sve manje poljoprivrednika vode zajedničkoj agrarnoj politici, carinska unija stvara se 1969, a Zajednički akt postaje putokaz novog razvoja 1985. godine. I sve se to odvijalo u isključivom komforu zapadnoeuropskog dijela i uz čvrsta uvjerenja da će Amerika ostati u Europi i da će u slučaju sukoba braniti Zapadnu Europu. S vremenom je raslo i uvjerenje da Sovjetski Savez neće napasti i da transformacije unutar SSSR-a ipak vode politici koja stvara uvjete za miran život u duhu koegzistencije među dva različita europska dijela.

Pad Berlinskog zida doveo je do kraha europskog socijalističkog sustava, tako da je već 1991. godine istočni dio Njemačke ušao u Europu, a nakon nastanka skupine "novih demokracija" naznačena je odmah njihova želja za ulaskom u EU. Kopenhaški kriteriji trebali su biti stanovita brana, međutim, kako je vrijeme prolazilo, i kako je dio tih prepreka bio prevladan, postalo je očito da Europa sa svojim zapadnim dijelom ne može ignorirati želju istočnog dijela da se priključi. Tome u prilog ponovno su vukli politički razlozi, ali i opredjeljenja da posthladnoratovska Europa mora biti cjelovita.

Sada u novoj, daleko brojnijoj Europskoj uniji, postavlja se i pitanje mogućnosti nastanka nekih novih alijansi. Spominje se već prilično uhodani, iako često puta vrlo suprotstavljeni, mediteranski blok, piše se o nordijskoj baltičkoj skupini, predviđa se eventualno zajedničko djelovanje Višegradske skupine, ali čini se da sve to manje brine glavne zapadnoeuropske aktere nego pitanje njihove zajedničke suradnje.

Glavni protagonisti europske integracije: Francuska i Njemačka kreću prema zajedničkoj industrijskoj politici, zajedničkoj makroekonomskoj politici i jedinstvenoj vanjskoj politici. Zajedničko suprotstavljanje američkoj akciji u Iraku dovelo je do toga da su dvije vodeće europske zemlje optužene da su lideri tzv. stare Europe i njima nasuprot bila je postavljane tzv. nova Europa s onim zemljama koje su podržale Ameriku (Poljska, Španjolska, Italija).

No, ta epizoda imala je slab utjecaj na bilateralne odnose Francuske i Njemačke, manji od njihove želje da zajedništvom smanjuju probleme u eurozoni. U obje prijestolnice je shvaćeno da se može uspjeti samo zajedničkim usklađivanjem njemačko-francuskih interesa i da pokušaji samostalnog djelovanja nemaju uvjeta za uspjeh. Suočeni s procesom širenja Unije, kao i velikom debatom koja traje oko europskog Ustava, obje zemlje žele izgraditi, prije svega, svoje dvostrane odnose uvjerenе kako je to temelj Unije koji najprije služi interesima Francuske i Njemačke. Kako je riječ o dvije zemlje koje imaju više od 140 milijuna stanovnika i koje čine više od polovice gospodarstva eurozone, očito je da ovo zajedništvo sada predstavlja glavnu snagu Europske unije. To je, istodobno, i pokušaj da se mimo širenja, i mimo svih reformi kroz koje stalno prolazi Unija, gradi zajedništvo koje u prvi plan postavlja njemačko-francuske interese.

Može se očekivati da će daljnjim usložnjavanjem odnosa u Bruxellesu vrijednost tog zajedništva samo rasti, a ako bude potrebno, tada će i jedna i druga zemlja uložiti napore da dobiju na svoju stranu neke zemlje saveznice. Opredjeljenje Belgije i Luksemburga za "staru Europu" u danima najžešćih američkih napada na Njemačku i Francusku može se uzeti kao primjer koji će, možda, u budućnosti slijediti neke druge zemlje članice EU.

Euroatlantizam kao temelj europsko-američkih odnosa

Početak integracije u Zapadnoj Europi bio je podržan od američke politike koja je odmah shvatila da je jačanje industrijskih potencijala atlantskih saveznika nužno i korisno, te je u svim fazama integracije američka politika, bez obzira na administracije na vlasti, bila za jačanje Zapadne Europe. Vojno nazočna u Zapadnoj Europi, Amerika je trebala stabilnost saveznika, a njihovo gospodarsko jačanje išlo je u prilog razvijanju sve snažnijih oblika povezivanja sa SAD. Uz jačanje integracije u Europi nicali su i sporovi oko pojedinih ekonomskih pitanja, a već sedamdesetih godina vidjelo se da o nekim pitanjima EU i SAD ne dijele identična mišljenja (Bliski istok, odnos prema SSSR-u). Međutim, najžešće neslaganje izbilo je u doba predsjednika Busha Juniora, gdje je ministar obrane Rumsfeld čak skovao termine "nova" (proamerička) i "stara" Europa. Koliko god je još uvijek teško govoriti o tako velikim razlikama koje bi stvorile neku proameričku ili protuameričku Europu, očito je da je rat u Iraku doveo do velikog nezadovoljstva Europljana Bushovom politikom i da je ova administracija jedna od najnepopularnijih, gotovo u svim zemljama članicama EU.

Širenje Europske unije u tom pogledu ipak sada znači da se stvaraju uvjeti za uključivanje zemalja koje više mogu voditi računa o američkim interesima nego neke zapadne zemlje (posebno Njemačka i Francuska). Poljska je već sasvim jasno pokazala da je čvrsto opredijeljena na američku stranu i da zbog svojih povijesnih razloga smatra kako je nazočnost SAD-a u Europi više nego potrebna. Za poljske vlasti i europska integracija ima smisla samo pod uvjetom da je to dio velike euroatlantske strukture u kojoj vidljivo mjesto ima Amerika.

Takvu poziciju poduprijet će i neke druge nove članice iz redova istočnoeuropskih zemalja. Ako bi se htjelo parafrazirati generala de Gaullea, koji se odlučno suprotstavljao britanskom ulasku u Europsku ekonomsku zajednicu, tvrdeći da će ta zemlja igrati ulogu američkog trojanskog konja, sada bi se moglo reći da nastupa vrijeme nekih "malih konjica" koji će morati spretno lavirati između svoga snažnog proameričkog opredjeljenja i blagodati koje očekuju u EU.

Stoga je očito da uz ovo širenje i američka politika dobiva novu ulogu u Europi. Amerika će biti i dalje nazočna svojim vojnim snagama, ali će nastojati izvršiti njihovo razmještanje crtom Baltik-Crno more. Više će se koristiti no-

vi saveznici iz redova NATO-a i njihove vojne baze, a u političkom pogledu posebna pozornost biti će posvećena francusko-njemačkim vezama. Stvaranje europske obrambene i sigurnosne politike (ESDP) kao i najava jedinstvene vanjske politike nisu ni u doba liberalnog predsjednika Clintona izazivali previše oduševljenja. Štoviše, Madelaine Albright je o svakom pokušaju europske obrane uvijek izričala negativno mišljenje, držeći jedino otvorena vrata za suradnju u NATO-u i proglašavajući sve ostalo nedjelotvornim razbacivanjem snaga i sredstava.

U nekim analizama koje operiraju s jačim akcentima na američko-europsko suprotstavljanje, može se vidjeti i nova uvećana Europa kao veliki pandan Americi. Međutim, imajući na umu razvijenost veza, interese američke i europske strane, kao i dosadašnja iskustva iz razvijenih euroatlantskih odnosa, teško bi bilo zamisliti neko odvajanje ova dva čvrsto povezana pola. To, praktički, znači da uvećana EU daje šanse Europi za novo zauzimanje pozicije u svjetskim razmjerima, ali isto tako savez s Amerikom ostaje temeljem euroatlantizma koga nitko ne dovodi u pitanje.

Štoviše, može se tvrditi da u planovima novog širenja i EU i NATO-a postoji stalna tendencija jačanja euroatlantizma koji zajedno s novim članicama s istoka sada dobiva nove i snažne zagovornike i u EU. Na taj način i analize koje govore o navodnom kraju američke nazočnosti u Europi ne vode računa o isprepletenosti euroatlantskih odnosa koji su sposobni izdržati i nove izazove, a samim tim i osigurati američke pozicije u Europi.

Europske šanse za jugoistok Europe

U nizu izjava čelnika Europske unije ističe se da je širenje Unije proces što je, između ostaloga, potvrđeno i pozitivnim avisom koji je Hrvatska dobila za započinjanje svog puta prema EU. Neki novi europski limesi trebali bi sada završiti na granicama Balkana, odnosno jugoistoka Europe da bi se u daljnjoj budućnosti protegnuli sve do granica Rusije, čime bi EU nastavila svoj veliki pohod na istok.

Ovoga trenutka jugoistok Europe nalazi se u rasponu od zemalja kojima se najavljuje članstvo 2007. godine (Rumunjska i Bugarska), Hrvatska ima Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji, ali istodobno i avis, Makedonija ima Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji, a Albanija tek očekuje takav Sporazum. Na kraju, tu su Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora, koje tek trebaju proći put dobivanja pozitivnog mišljenja i onda ulaska u proces pregovora oko izrade Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji.

Raznolikost rješenja kojima su zemlje Jugoistoka Europe stavljene u različite situacije vezana je, svakako, uz njihove interne odnose i pozicije, ali i procjene koje su izrađene u Bruxellesu. I tu je već na prvi pogled jasno da dominiraju politički motivi i da se pojedine zemlje vrednuju u skladu s političkim potrebama i željama EU, a da ekonomski kriterij manje vrijedi. Uosta-

lom, kako smo već istaknuli, EU nikome ne jamči brzo ekonomsko niveliranje, niti pak subvencioniranje dinamičnog rasta, te se prema tome i Rumunjska i Bugarska sa svojim gospodarstvima, znatno slabijim i neorganiziranim npr. od Hrvatske, mogu formalno naći ispred Hrvatske.

Europska unija je imala čitav niz planova vezanih uz jugoistok Europe, ali je očito da je na sastanku u Helsinkiju i poglavito u Solunu 2003. godine došlo do bitnog preokreta. Naime, pitanje da li držati te zemlje izvan EU, ili pak otvoriti šansu za njihov ulazak riješeno je u korist njihovog integriranja, što je svakako i utjecalo na ubrzanje izrade studija i analiza koje sada omogućavaju da se zemlje jugoistoka Europe spominju kao prvi sljedeći članovi EU.

Posebni slučaj predstavlja Turska koja dugi niz godina ima status kandidata i koja tek očekuje zeleno svjetlo za započinjanje pregovora o svom članstvu. Koliko god s jedne strane, Amerika zagovara ulazak Turske, a tome se pridružuju i neki europski političari, s druge strani postoje još uvijek snažni otpori koji kao zapreke spominju veličinu Turske, probleme u razvoju njezine demokracije, poteškoće ekonomske prirode, ali uvijek u podsvijesti imajući na umu velike religijske i civilizacijske razlike. Ulazak pravoslavne Grčke i najava dolaska pravoslavne Bugarske i Rumunjske ne doživljavaju se kao neka opasnost, jer je riječ o kršćanskom krugu država, dok se za Tursku još uvijek svjesno ili podsvjesno podvlači njezin tzv. islamski balast.

Međutim, ne treba zaboraviti na to da predugo čekanje na ulazak može biti i kontraproduktivno i da i turske proeuropske snage mogu biti potisnute od onih koji smatraju da upravo Turska može postati neka vrsta vođe na području nestabilnog Bliskog istoka. To je ono čega se uporno boji američka politika koja bi, svakako, Tursku htjela što prije vidjeti u Europi svjesna opasnosti koje bi neko drugo tursko postavljanje moglo imati za čitavu regiju.

Hrvatska je u specifičnim uvjetima uspjela izboriti vodeću poziciju na Zapadnom Balkanu i približiti se tome da kao jedina i prva zemlja postane kandidat. Tome je, svakako, pogodovala razočaranost i nezadovoljstvo međunarodne zajednice razvojem političkih prilika u Srbiji i Crnoj Gori, te složeno stanje u ostalim zemljama Zapadnog Balkana. U usporedbi s njima, Hrvatsku se vidi kao zemlju koja je spremna rješavati naslijeđene probleme iz ratnih godina, koja je prihvatila suradnju s Haagom i koja s novom vladom uzima čvrst pravac prema euroatlantskim integracijama, ne kao ispraznoj političkoj formuli, već kao primarnom sadržaju svoje politike.

Svi oni koji su se u Hrvatskoj bojali nekih navodnih planova o stvaranju tzv. balkanske federacije i "paket-aranžmana" sada mogu odahnuti, jer je očito da je EU izravno znala ocijeniti doprinos pojedine zemlje i njezinu stvarnu europsku orijentaciju. Pri tome, naravno, ne treba zaboraviti ni hrvatske rezultate na planu regionalne suradnje, gdje upravo nova hrvatska vlast daje svoj snažan doprinos u normalizaciji odnosa sa susjedima, izgradnji zone slobodne trgovine, otvaranju granica i stvaranju uvjeta da Hrvatska svojim primjerom, ali sada i iskustvom, pomogne ostalim zemljama u regiji da, također, jednoga dana uđu u EU. Samo realistična politika može se ponašati na

takav način, vodeći računa prije svega o svom nacionalnom interesu, koji je evidentno mnogo bolje postavljen ako je susjedstvo stabilno, smireno i prosperitetno, nego ukoliko se radi o nestabilnom okruženju u kome se mogu lako utopiti ubrzo i stabilne točke.

Svojim stalnim isticanjem da je dobivanje avisa prvi korak, hrvatska vlast istodobno pokazuje i razumijevanje procesa koji predstoje kao i svega onoga što će trebati napraviti u tom dugotrajnom procesu. Uz angažman svih vladinih i nevladinih snaga, uz punu transparentnost stavova i ideja, Hrvatska se može naći na dobro trasiranom putu koji vodi u EU. Hoće li se to dogoditi 2007. ili 2009. godine i nije na kraju toliko važno, kao činjenica da je proces uglavnom već započeo i da postoji jasna naznaka Europske unije da će za nekoliko godina Hrvatska postati njezinom članicom.

Upravo o terminima ulaska u EU na raznim stranama jugoistoka Europe odavno se spekulira, uvijek imajući na umu vlastite interese i vlastita viđenja odnosa s Europskom unijom. Nakon proširenja EU, Centar za europsku politiku iz Bruxellesa, na čijem je čelu dr. Fraser Cameron, ponudio je sliku budućeg širenja Unije. Ona jasno postavlja širenje kao trajan proces, imajući na umu mogućnosti Bruxellesa da apsorbira nove članice i da istodobno zaokružuje svoje granice. U toj analizi ističe se kao sigurno da će Rumunjska i Bugarska ući u EU 2007. godine; Hrvatska, Norveška i Island ušle bi 2009; dok bi Švicarska, Turska i Makedonija mogle ući u EU 2012. godine. Tek 2020. godine EU bi se mogla popuniti novim članicama: Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom i Crnom Gorom i Kosovom. Pet godina kasnije, 2025: Bjelorusija, Moldavija i Ukrajina ušle bi u EU, čime bi i brojka članica EU narasla na 41 državu. Rusija bi, što zbog svoje želje, što zbog veličine a i nespremnosti većine zemalja članica EU da je vide u svojim redovima, ostala izvan europske integracije, tražeći možda neke svoje vlastite oblike povezivanja u neposrednom susjedstvu.

Za neke zemlje koje kucaju na vrata EU, ova analiza može izgledati kao dobra i realna, drugima se može činiti kao predaleka vizija njihovog uključivanja, no, u svakom slučaju, ovaj pogled može biti dobra ilustracija razmišljanja koja postoje u Bruxellesu. U svakom slučaju, iz njega je vidljivo da se razmišlja o širenju kao dugogodišnjem procesu, da će on ići sve do ruskih granica, da nema pojedinačnog prijama i da će, svakako, kao i do sada biti značajan čimbenik politički kriterij ocjene vrijednosti mjesta pojedine zemlje i regije.

Zemlje Jugoistočne Europe, koliko god neke od njih ne mogu biti sretne svojim pozicioniranjem u Cameronovom scenariju, ipak mogu biti zadovoljne najavom da su nepovratno uključene u proces, i da se sada od njihovih aktivnosti očekuje mogućnost ubrzavanja tog uključivanja. Primjer Hrvatske tu može također služiti kao dobar putokaz i kao ohrabrenje ostalim zemljama Zapadnog Balkana u njihovoj namjeri da ubrzaju ritam približavanja Bruxellesu.

Onima, pak, koji bi bili nezadovoljni takvim najavljenim tempom širenja EU, ne ostaje, međutim, neka druga alternativa. Jednostavno, za sve europske zemlje, pa čak i za prebogatu Švicarsku, alternativa je samo u Europskoj uniji,

ako ne danas, a onda u bliskoj budućnosti. Za razliku od nekih drugih formi nesmiljene globalizacije, EU ipak predstavlja globalizaciju koja vodi računa o prirodnom pravu, jednakosti i harmoniji interesa. Promatrano teorijski, to je do sada bila velika igra bez nultog rezultata u kojoj su svi profitirali na temelju prihvaćanja zajedničkih demokratskih vrijednosti. Istodobno, i Europska unija je već odavno najveća sigurnosna zajednica koja je eliminirala mogućnost sukoba i koja upravo svojim dosadašnjim primjerima predstavlja stalnu inspiraciju i poticaj za sve zemlje koje se još ne nalaze u njezinim redovima.

Zemlje jugoistoka Europe imale su tu nesreću da su jednim dijelom zbog svog socijalističkog naslijeđa, nepostojanja demokratskih tradicija i nacionalističkih ratova, bile stavljene u kategoriju zemalja koje su bile sa strane od glavnine europskih procesa. Veliki val euroatlantskog širenja i NATO i EU zahvatio je Višegradsku skupinu, a sada i proširenu Vilniuskusku. Na redu je očito Balkan, bilo naziva li ga se Zapadnim, ili pak onim peorativnijim imenom jugoistok Europe. Ulazak u Europu značit će izlazak iz "crne rupe" i bit će dokaz da se i ovaj dio Europe može uspješno pojaviti kao nova europska sastavnica. Optimistički nastrojeni analitičari iz toga bi mogli izvesti i zaključak da time prestaju postojati podjele na zapadni, istočni, južni i sjeverni europski dio, i da zajedno s prvim zemljama članicama s jugoistoka Europe nastaje, u pravom smislu riječi, cjelovita Europa.

* * * * *

Uključivanjem novih zemalja Europska unija je dokazala da nije zatvoreni ekskluzivni klub i da je spremna čak riskirati uzimajući u svoje redove zemlje koje su po demokratskim tradicijama, karakteru nedavnih političkih sustava i stupnju razvijenosti daleko od većine sadašnjih članica EU. Neki analitičari već danas smatraju da je time čitav proces, a posebice intencija stvaranja sve tješnje Unije (*ever closer Union*) ugrožen, a pri tome, svakako, i usporen. No, čini se da planeri u Bruxellesu ne misle tako i da su određenim mehanizmima osigurali mogućnosti da se Unija širi, ali da to širenje ne ide na štetu realizacije velikog projekta. Na koji način će biti ostvaren konsenzus oko europskog ustava, kako će izgledati slika utjecaja u sustavu odlučivanja unutar EU, neće li previše do izražaja dolaziti razlike između malih i velikih država, kako će izgledati proces stvaranja zajedničke vanjske i obrambene politike s ovako velikom skupinom zemalja koje su još različitije od onog prijašnjeg sustava – sve su to samo neka pitanja na koja je sada, vjerojatno, nemoguće odgovoriti jasno i precizno.

Ono što je pak sigurno, odnosi se na tvrdnju da će proces širenja teći dalje, da će imati svoje snažne zagovornike i da sasvim sigurno ulazak sadašnje skupine od deset članica ne znači nikakav kraj širenja. Ideja europskog povezivanja sigurno će svojim primjerom i dostignućima zračiti i mnogo šire i bit će atraktivna za zemlje koje su na listi čekanja, ali i one druge koje u europskoj integraciji mogu nalaziti inspiraciju za svoje djelovanje.

Summary

By inclusion of new countries, the European Union has proved that it does not represent a closed exclusive club and that it is ready even to take a risk by accepting into its ranks those countries that are far from majority of the current EU members in terms of their democratic tradition, character of their recent political systems and level of development. Some analysts even believe that by this enlargement the whole process is jeopardized and definitely slowed down. However, it seems that the planners in Brussels do not share that opinion and that they have rendered possible the enlargement of the Union on the basis of certain mechanisms, not jeopardizing at the same time the realization of the great project.

There is no question that the enlargement process will continue to follow its course, that there will be those who will strongly argue in favor of it and that the entry of the ten new members does not represent the end of the enlargement. The idea of European integration will definitely have wider repercussions and it will be attractive to all those countries that wait for the inclusion, but also to those that can find in the European integration an inspiration for their activities.